

DNB

magazine

Een uitgave van de Nederlandsche Bank

**Wellink over
de economie:
'Voorzichtig
vertrouwen'**

Inhoud

3 Redactioneel

4 'Herstel laat langer op zich wachten'

Bankpresident Nout Wellink onder de indruk van weerbaarheid economie

10 DNB speelt in op nostalgie naar gulden

Brochure: Van kauri tot euro

14 Bankgeheimen: Gevoel

15 Het financiële toezicht met de tijd mee

Grensvervaging noopte tot hervorming

18 Kessler in memoriam (1916 - 2002)

19 Eurovisie: De zondebok

20 Berndsen-commentaar: Het Europese begrotingsdak lekt

22 De ingrijpende invloed van ICT op de economie

E-business wordt 'big business'

26 Kunstpodium

Koen Vermeule

27 Prins Claus der Nederlanden 1926 - 2002

28 DNB Research Seminars

30 Informatie

Colofon

DNB *magazine* is een uitgave van De Nederlandsche Bank N.V. Het is een productie van de Afdeling Communicatie en informatie en verschijnt zes keer per jaar.

Redactie-adres

DNB *magazine*
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
Telefoon 020-5241910/3361
Fax 020-5242228
E-mail (redactie): magazine@dnb.nl
Internet: www.dnb.nl

Hoofredactie

Joyce Albers,
Benno van der Zaag

Aan dit nummer werkten mee

Ron Berndsen, Jacqueline van Breugel, Marlies Dijkstra, Alexander Haje, Marco Hoeberichts, Maaïke de Hon, Jaap Koning, John van de Meent, Corry van Renselaar, Mathijs Schiffers, Olaf Sleijpen, Alexander Strengers, Rutger Vahl, Nico Valckx, Wim Vanthoor.

Illustraties

Herman Focke, Rob Meulemans,
Paul Zeijlemaker

Vormgeving en druk

Fd-Reproductie

Abonnementen

Een abonnement op DNB *magazine* is gratis en uitsluitend schriftelijk aan te vragen. Adreswijzigingen en opzeggingen eveneens schriftelijk opgeven.

Abonnementenadministratie

DNB *magazine*
Antwoordnummer 2670
1000 PA Amsterdam
E-mail: aanvraagmagazine@dnb.nl

De sluitingsdatum van de kopij in dit nummer was 9 oktober.

Artikelen uit DNB *magazine* mogen **niet** zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.

De Nederlandsche Bank

Redactioneel

Bankpresident Nout Wellink wierp begin oktober de laatste guldenbiljetten van de Bank in de vernietigingsmachine. Dat was tevens het sein voor de Koninklijke Nederlandse Munt om te beginnen met het onbruikbaar maken van de guldenmunten. Met de vernietiging van de laatste guldens behoort de gulden definitief tot de verleden tijd. We zullen het nu toch echt met de euro moeten doen.

Kritiek op de euro komt ter sprake in het interview met Nout Wellink over de economische ontwikkelingen (pagina 4). Het heeft tijd nodig, maar de euro zal een neerwaartse druk op het tempo van de prijsstijgingen gaan uitoefenen, stelt Wellink.

Vertrouwen en geduld zijn de kernwoorden. Het eurogevoel groeit langzaam; wennen aan een nieuwe munt kost nu eenmaal tijd (zie ook het artikel op pagina 10). Al is het eurogevoel bij sommige mensen al wel heel letterlijk aanwezig. Door de combinatie van nikkel met andere metalen, is bij deze mensen een allergische reactie op de één- en twee-euromunten geconstateerd door onderzoekers verbonden aan het Universitair Ziekenhuis van Zürich. De klachten komen met name van kassapersoneel, dat 'veelvuldig contact' met de euro heeft.

Ook de Italianen willen een duit in het zakje doen. Om het eurogevoel te versterken pleiten Italië en sinds kort ook Griekenland voor een één- en twee-eurobiljet. 'Waarom zouden wij niet, net als de Amerikanen met hun één-dollarbiljet, ook de biljetten invoeren voor één en twee euro?', aldus de Italiaanse minister van economische zaken, Giulio Tremonti in zijn pleidooi enkele weken geleden.

Eurokriebels

De Italianen missen hun papiergeld natuurlijk. Terwijl Nederland indertijd juist overging op de vijf-guldenmunt, omdat biljetten van kleine coupures te snel slijten.

Of de één- en twee-euromunten net als de dollar papiergeld zullen worden, is nog de vraag. Al zou dit voor de mensen met een nikkelallergie wel de oplossing zijn.

Joyce Albers

Hoofredactie:
Joyce Albers

Planning:
Rolf Asselman,
Reinier Holster

Abonnementen:
Ruud Westerberg

Fotografie:
Rob Meulemans

Prepress & vormgeving:
Jurriaan van den Berg, Mieke van Eeden en
Harry Oudhuis

Magazijn:
Amancio Peixoto

'Herstel laat langer op zich wachten'

Bankpresident Nout Wellink onder de indruk van weerbaarheid economie

Het financiële nieuws is de afgelopen maanden niet erg positief geweest. Reden voor Bankpresident Nout Wellink om zijn groeivoorspelling voor de Nederlandse economie met een half procentpunt naar beneden bij te stellen. Toch ziet hij ook lichtpuntjes. 'De gebeurtenissen van de afgelopen maanden hadden een paar jaar geleden zonder twijfel tot een grotere financiële chaos geleid.'

Dit gesprek met Nout Wellink vindt plaats op 4 oktober. Wellink is net teruggekeerd van de jaarvergadering van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank in Washington. Een paar dagen in een internationaal gezelschap van ministers van financiën en centrale bankiers: dat moet haast wel nieuwe informatie opleveren over de toestand van de wereldeconomie. Heeft hij nog interessante inzichten opgedaan? 'Het overkoepelende thema in Washington was 'voorzichtig vertrouwen'. Herstel zit in de pijplijn, maar het zal nog wel even duren voordat het echt zichtbaar wordt', zegt Wellink. 'Het geloof in economisch herstel is in de Verenigde Staten iets sterker dan aan deze kant van de oceaan. Dat optimisme baseren de Amerikanen op hun hoge arbeidsproductiviteit. Die was met een stijging van 4,7% in het tweede kwartaal van 2002 erg hoog, maar ook in 2001 al bovengemiddeld. Daarnaast zijn recentelijk de voorraden in de VS teruggelopen. Normaal gesproken is dit een teken dat herstel zich aandient.'

En welke bedreigingen zijn er voor dat 'voorzichtige herstel'?

'Met name de sterk gedaalde beurskoersen brengen onzekerheid met zich mee en beïnvloeden het consumentenvertrouwen. Het verlies aan vermogen door dalende koersen bedraagt sinds 2000 wereldwijd zo'n 15 biljoen dollar (15.000 miljard, red.). Dat is de helft van het jaarlijkse wereldinkomen. Een dergelijk vermogensverlies heeft invloed op de bestedingen. Maar hoe groot die invloed is, dat weten we niet precies.

Een andere bedreiging voor economisch herstel is de situatie in het Midden-Oosten, al ligt het voor de hand dat een mogelijke oorlog tegen Irak reeds in de

koersen verwerkt zit. Je ziet dat bijvoorbeeld aan de olieprijs, die de afgelopen maanden met niet minder dan 40% is gestegen. De oorlogsdreiging brengt extra onzekerheid met zich mee. De invloed daarvan op de economie is in Europa mogelijk groter dan in de Verenigde Staten. De effecten, die in Europa vooral tot uitdrukking komen in iets meer prijsstijgingen, zullen bij ons wellicht ook langer aanhouden. Dat komt onder meer omdat onze economieën minder flexibel zijn dan de Amerikaanse. Daarbij denk ik bijvoorbeeld aan onze arbeidsmarkten. Ook zijn de VS in staat om budgettaire flexibeler te reageren op een verdere groeivertraging. Bijvoorbeeld door het begrotingstekort tijdelijk meer te laten oplopen.'

De IMF-vergadering werd in Europa overschaduwed door de discussie over het Stabiliteitspact. Met name het tijdstip van uitvoering leek de eurolanden uiteen te drijven. Wat is uw positie in deze discussie?

'Ik betreurt dat we in deze situatie terecht zijn gekomen. Het Stabiliteitspact bepaalt dat de eurolanden hun begrotingstekorten moeten wegwerken ten einde van de euro een harde munt te maken. Afgesproken was dat dit begrotingsevenwicht in 2004 gerealiseerd moest zijn. Onlangs bleek dat Frankrijk, Duitsland en Italië dit streefjaar niet zullen halen. De oorzaken daarvan zijn achteraf wel aan te wijzen. Men heeft de recente goede jaren onvoldoende gebruikt om financieel orde op zaken te stellen. Daarbij besluiten sommige landen, met name Frankrijk, nu tot lastenverlichting ondanks te grote begrotingstekorten. En ook het uitblijven van een herstel van de economische groei maakt het moeilijker om in 2004 aan de doelstellingen van het Stabiliteitspact te

voldoen. De Europese Commissie heeft daarom voorgesteld het tijdspad van het verdrag opnieuw te verschuiven. Ditmaal naar 2006. Ik heb begrip voor dat standpunt. De Commissie maakt op deze manier onderscheid tussen het Stabiliteitspact en de feitelijke uitvoering ervan. De planning is iets aangepast, maar de doelstellingen blijven overeind. Wat ik onbegrijpelijk vind, is dat de Commissie haar voorstellen niet eerst heeft bespro-

ken in de Raad van Ministers. Dat had de discussie eenvoudiger gemaakt. Door meteen de openbaarheid te kiezen, is bij een aantal lidstaten waaronder Nederland weerstand gewekt. Ik begreep daarom de aanvankelijke boosheid van minister Hoogervorst van Financiën.'

Waarom heeft de Europese Commissie haar voorstellen niet eerst besproken in de vergadering van de Raad van Ministers op 8 oktober?

'Ik vermoed dat de Europese Commissie de presentatie van de Franse begrotingsplannen vóór heeft willen zijn. Misschien

hoopte men zo een dam te kunnen opwerpen tegen de belastingplannen van Frankrijk. Die pakken ongunstiger uit dan wat de Commissie nu heeft voorgesteld. De eerder afgesproken terugdringing van het begrotingstekort met 0,5 procentpunt per jaar wordt door Frankrijk bijvoorbeeld niet gehaald, net zomin als het begrotings-evenwicht in 2006. Daags na de bekendmaking van het Commissie-voorstel sprak Frankrijk al van minimaal 2007. Hoe het ook zij, met onderling geruzie komen we niet verder. Ik pleit ervoor dat we ons rechtstreeks richten tot de landen waar het dreigt fout te gaan. We moeten een waarschuwing laten uitgaan. Men dient zich te houden aan de doelstellingen van het Stabiliteitspact. Dat betekent: begrotings-evenwicht, hoe eerder hoe beter. De Europese Centrale Bank (ECB) legt zich neer bij een uitstel van het begrotings-evenwicht met twee jaar, maar spreekt niet voor niets van *2006 at the latest*.

Dat het minder goed gaat met de wereldeconomie wijten veel mensen aan de aanslagen van 11 september. In hoeverre is dat terecht?

‘Hoewel het menselijke leed met geen pen te beschrijven is, zijn de macro-economische effecten van 11 september eigenlijk meegevallen. Echt verbaasd heeft mij dat overigens niet. De economie van Manhattan draagt immers maar voor 2,5% bij aan het bruto binnenlands product van de VS. Aan de andere kant hebben de aanslagen wel geleid tot oplopende spanningen in het Midden-Oosten. En die beïnvloeden de wereldeconomie natuurlijk wel.’

Welke economische groei voorziet u voor de Nederlandse economie in 2002 en 2003?

‘In juni hebben we gezegd dat een groei van 0,7% in 2002 reëel leek en voor 2003

dachten we aan een groei van 2,1%. Op basis van cijfers die sindsdien bekend werden, bleek echter dat deze ramingen niet realistisch meer zijn. Het economisch herstel laat langer op zich wachten. De onzekerheid in het Midden-Oosten heeft daaraan zeker een bijdrage geleverd. Ik ga nu uit van een groei die dit jaar circa een halfprocentpunt lager uitvalt dan waarvan we een paar maanden geleden uitgingen. Voor 2003 verwachten we een groei die volgens de laatste inzichten tussen 1% en 1,5% uitkomt. Toch ben ik redelijk hoopvol gestemd over de economische ontwikkelingen. Naast de al genoemde productiviteitsstijging en voorradendaling in de VS lijkt ook de internationale handel zich te herstellen. Positief vind ik verder dat de zeepbel op de beurs is doorgeprikt. De lucht – die je met name zag bij ICT-aandelen – moest er echt uit. Als je ziet welke schokken zich de afgelopen maanden hebben voorgedaan en dat de

Beursklimaat beïnvloedt vooral dure segment huizenmarkt

Aandelen- en huizenprijzen vertonen een samenhang: op langere termijn bewegen de prijsniveaus van beiden grosso modo in dezelfde richting. De verklaring hiervoor is dat aandelen- en huizenprijzen worden gedreven door grotendeels dezelfde factoren, met name economische groei en de rente.

Het zijn vooral de beurskoersen die de huizenmarkt beïnvloeden. De directe invloed van de beurs doet zich vooral gelden in het duurdere woningsegment. De eigenaren van deze huizen hebben immers gemiddeld hogere inkomens en consumeren relatief minder van hun vermogen. Vermogenswinst op de beurs wordt hierdoor relatief meer geïnvesteerd in huizen. Onderzoek bevestigt het verband. Parallel aan het beloop van de beursindex (die steeg tot maart 2000 en vervolgens fors daalde) zijn de prijzen van vrijstaande woningen in de jaren tot 2000 veel sneller gestegen dan die van andere woningtypen. In 2001 en

de eerste helft van 2002 was dit precies omgekeerd.

Een analyse van de Nederlandse aandelen- en huizenmarkt leert dat het vele kwartalen kan duren voordat ontwikkelingen in beurskoersen zich vertalen in een significante positieve samenhang met huizenprijzen. Door deze ‘vertraging’ is het mogelijk dat beurskoersen en huizenprijzen tijdelijk in een uiteenlopende richting bewegen. De aandelenindex daalt in Nederland al ruim twee jaar terwijl huizenprijzen blijven stijgen. Het is dan ook verleidelijk conclusies te trekken over toekomstige prijsontwikkelingen op de woningmarkt. Dit is echter riskant. De huizenprijzen worden immers door vele factoren bepaald. In Nederland is dat bijvoorbeeld een beperkt aanbod van kwalitatief goede woningen, een tekort dat niet op korte termijn zal verdwijnen.

Bron: Kwartaalbericht, De Nederlandsche Bank, september 2002

kwartaal-op-kwartaalgroei in Nederland dit jaar nog niet negatief is geweest, dan moet je constateren dat onze economie een groot weerstandsvermogen heeft. Dat komt door de gunstige jaren negentig, die zijn gebruikt voor versterking van de financiële sector, voor het structureel verbeteren van de economieën in Europa en het meer op orde maken van overheidsbudgetten. Acht jaar geleden lag het begrotingstekort in het totale EMU-gebied tussen 5 en 6%, nu is dat tussen 1,5 en 2%. Hadden we een paar jaar geleden meegemaakt wat in de afgelopen periode is gebeurd, dan zou dat zonder twijfel tot veel meer chaos op de financiële markten hebben geleid dan nu het geval is.'

Eind jaren negentig werd wel gesproken van het 'wonder van de Nederlandse economie'. De groei is de laatste twee jaar echter sterk teruggevallen. Hoe valt dat te verklaren?

'Als je naar de cijfers kijkt, dan lijkt het inderdaad nogal wat: een groei van 3,3% in 2000 en 1,3% in 2001. Dat is een terugval van twee procent. De afgelopen jaren hebben we echter voor een deel geleefd op geld uit de woningsector. Vanuit de huizenmarkt is de economie flink gestimuleerd. Mensen hebben geld geleend op basis van de overwaarde van hun woning. In 2000 droeg dit voor maar liefst

1,1% bij aan de economische groei in ons land. Het jaar daarop was dit echter helemaal omgeslagen. Toen droeg de woningmarkt zelfs negatief bij aan de economische groei, met een half procent.

Verder hebben we eind jaren negentig een deel van de toekomstige bestedingen in de tijd naar voren gehaald. Nu betalen we er de rekening voor in termen van afname van de economische groei. Ook in de toekomst zal er een effect zijn. Het geleende geld moet immers eens worden afgelost. We hadden het al over het inzakken van de beurskoersen. Ontwikkelingen op de woningmarkt hebben, zeker in Nederland, meer invloed op de consumptie dan gebeurtenissen op de beurs. Dat komt omdat huizenprijzen voor mensen veel tastbaarder zijn dan aandelenkoersen. Om die reden houdt DNB de huizenmarkt al jaren nauwlettend in de gaten.'

Moeten we er ons de komende jaren bij neerleggen dat de economische groei in Nederland lager is dan die in andere eurolanden?

'Je ergens zomaar bij neerleggen vind ik nooit een goed idee. Maar we moeten wel onder ogen zien dat een open economie zoals de Nederlandse gevoeliger is dan een minder open economie. Wij merken het sterker als het

allemaal wat minder gaat. Maar het betekent ook dat we meer dan gemiddeld profiteren als de economie aantrekt. De grootste bedreiging voor het economisch herstel vind ik een verdere aantasting van onze concurrentiepositie. Inmiddels zijn voor 2002 voor een groot deel van de werknemers in de particuliere sector CAO-afspraken gemaakt. De loonstijging is gemiddeld 3,6%. Dat vind ik aan de ruime kant vanuit macro-economisch perspectief. Tegelijk voorzien we voor 2002 een gelijkblijvende arbeidsproductiviteit. Mijn boodschap richting sociale partners zou zijn: laat eventuele loonstijgingen in overeenstemming zijn met de arbeidsproductiviteit. Als de arbeidsproductiviteit niet omhoog gaat, dan is er ook niet veel ruimte voor loonstijging. Het is nu eenmaal zo: wie een matige arbeidsproductiviteit heeft, krijgt ook een matige beloning.'

De burger ziet de euro, zo blijkt uit onderzoeken, nog steeds niet zitten. Vooral het prijsopdrijvend effect die van de invoering is uitgegaan, wekt onbegrip. Voelt u zich aangesproken door de kritiek op de munt?

'Ik betreur de prijsstijgingen die een gevolg zijn van de invoering van de euro. We ramen die nu op 0,6%. Maar ik wil er wel bij zeggen dat het een eenmalig effect is dat zal wegebben. Het is ook een begrijpelijk effect. De invoering van de munt heeft 4,5 miljard euro gekost. Het is niet reëel om te veronderstellen dat het

'We hebben altijd een flinke slag om de arm gehouden over mogelijke prijsstijgingen'

bedrijfsleven die kosten volledig voor eigen rekening neemt. Overigens is het prijsopdrijvend effect van de euro maar de helft van het effect dat uitging van de verhoging van het BTW-tarief in 2001 en de invoering van de ecotax. Ik vind het niet terecht als DNB foute voorlichting wordt verweten. In de aanloop naar de euro hebben we altijd een flinke slag om de arm gehouden over mogelijke prijsstijgingen. DNB heeft gezegd de effecten te zullen onderzoeken. In januari deden we dat voor het eerst en meldden we dat er sprake was van een licht prijsopdrijvend effect. Uit het meest recente onderzoek, gehouden in juni, blijkt een opmerkelijk verschil tussen de ervaren inflatie en de werkelijke inflatie. De 'gevoelsinflatie' is met 7,3% ruim twee keer zo hoog als de daadwerkelijke prijsstijging.'

Merkt u al iets van de voordelen van de euro?

'Door de komst van de euro hebben we in het eurogebied wisselkoersstabiliteit. Daarvan hebben we de afgelopen maanden al de voordelen ondervonden. In het verleden leidden ingrijpende economische en politieke gebeurtenissen tot grote wisselkoersinstabiliteit. Die had direct effect op handel, lonen, betalingsverkeer etcetera. De euro zal zeker een neerwaartse druk op het tempo van prijsstijgingen gaan uitoefenen, maar dit heeft tijd nodig. Een grotere interne markt leidt tot scherpere prijzen, kijk maar naar de Verenigde Staten. Inderdaad, ook na de komst van de euro is een biertje op een zonnig terras net buiten Amsterdam niet goedkoop. Maar dat vind ik geen goed voorbeeld.

Je moet kijken naar internationaal verhandelbare producten, zoals kleding en auto's.'

Deze zomer was 1 euro net zoveel waard als 1 dollar. Is de stijging van de euro ten opzichte van de dollar nu een zegen of een vloek?

'In die termen kijk ik daar niet naar. De koers van valuta – misschien wel de meest ingewikkelde prijs die er bestaat – is het resultaat van ontwikkelingen in alle landen. Soms valt een koersbeweging te verklaren, maar soms ook niet. Je moet daar nuchter over zijn. In de discussie over het Stabiliteitspact werd door tegenstanders van het Commissie-voorstel gesteld dat verder uitstel van de doelstellingen tot verzwakking van de euro zou kunnen leiden. Maar juist in deze periode is de euro opmerkelijk stabiel gebleven. Kennelijk kijken de financiële markten er anders tegenaan. Ze zijn reëler en minder negatief gestemd over de toekomst van de munt. Het monetaire beleid van de ECB is primair gericht op het beteugelen van de inflatie. Natuurlijk is de koers van de euro daarop wel van invloed. Maar ik vind dat je uiterst terughoudend moet zijn om die koers te beïnvloeden. Alleen in hele extreme gevallen, als het echt niet anders kan.'

'De gebeurtenissen van de afgelopen maanden hadden een paar jaar geleden zonder twijfel tot een grotere financiële chaos geleid.'

Wennen aan de euro

Circa 60% van de Nederlanders zegt gewend te zijn aan de euro in de portemonnee. Dit blijkt uit een DNB-enquête onder 750 consumenten en 800 detaillisten in juni. Opvallend is dat vooral 65-plussers goed met de nieuwe munt uit de voeten kunnen. Ondanks de gewenning ondervindt tweederde van de Nederlandse bevolking nadeel van de nieuwe munt. Dit oordeel is in hoge mate gebaseerd op de indruk dat het leven door de euro duurder is geworden. Ruim de helft van de ondervraagden zegt sinds januari onbedoeld meer geld te besteden. En steeds meer consumenten hebben het gevoel dat prijzen de afgelopen maanden sterk zijn gestegen. Ruim 80% van de ondervraagden wijst de euro aan als oorzaak. Opmerkelijk is dat de inflatie in Europa sinds januari 2002 aantoonbaar daalt. DNB spreekt daarom van 'gevoelsinflatie'. Deze gevoelsinflatie is met 7,3% ruim twee keer zo hoog als de werkelijke prijsstijging in het eerste halfjaar van 2002 (3,6%).

In januari 2002 stelde de Bank dat de invoering van de euro had geleid tot een prijsverhoging in de detailhandel met 0,5 à 0,9%. Uit de juni-enquête blijkt dat de gemiddelde stijging van de detailhandelprijzen als gevolg van de euro 1,4% bedraagt. Op grond hiervan is de consumenten prijs index (CPI) met 0,6% toegenomen. Bijna tweederde van de detaillisten heeft de euro echter niet aangegrepen om prijzen te verhogen. Bij het overige deel van detaillisten lopen de prijsaanpassingen sterk uiteen. Het effect van de euro-invoering op de inflatie is overigens tijdelijk. Zo zijn invoeringskosten eenmalig evenals de doorberekening ervan. Op den duur heeft de euro – door bij te dragen aan prijsconcurrentie in Europa – een matigend effect op de inflatie.

Bron: Kwartaalbericht, De Nederlandsche Bank, september 2002

Sinds enige tijd bent u president van de Bank for International Settlements (BIS, de bank der centrale banken wereldwijd, red.) te Bazel. Welke nieuwe inzichten heeft u dat tot dusver opgeleverd?

'Geen nieuwe inzichten over de economie in zijn algemeenheid, maar wel over het functioneren van de BIS. Ik heb me voorgenomen de bank zichtbaarder en transparanter te maken. Momenteel zoeken we een nieuwe managing director. Vroeger werd die op voorstel van de pre-

sident aangesteld. Het hoe en waarom van die beslissing bleef vaak onduidelijk. Nu is echter een *search committee* benoemd. Als een soort sollicitatiecommissie benaderen zij een aantal kandidaten, van wie de beste voor de post zal worden voorgedragen.'

Tot slot: de huidige discussie over normen en waarden. Is dat iets waarbij u zich thuisvoelt?

'Nee, ik krijg er zelfs een beetje de kriebels van. Voor mij zijn normen en waarden

heel vanzelfsprekend. Je hoort je gewoon netjes te gedragen. Ik heb niet veel behoefte aan discussie eromheen. Als centrale bank brengen we dat ook in praktijk. We hebben het integriteitstoezicht al aangescherpt lang voordat de wet ons hiertoe verplichtte.' ●

Rutger Vahl

DNB speelt in op nostalgie naar gulden

Brochure: Van kauri tot euro

Nederland heeft tamelijk snel en zonder veel emotie afscheid genomen van de gulden. Maar, zoals bij meer zaken die als vanzelfsprekend worden ervaren, weet een mens pas wat hij mist, als het er niet is. Om de pijn van het gemis enigszins te verzachten is er nu de brochure *Van kauri tot euro - Over geld, guldens en de Nederlandsche Bank*.

De brochure *Van kauri tot euro* schetst in kort bestek het ontstaan van geld, de geschiedenis van de gulden en van de Nederlandsche Bank. Ook de naoorlogse ontwikkeling van de Europese, monetaire integratie komt aan de orde. De brochure is geschreven door historica Corry van Renselaar, werkzaam bij Afdeling Wetenschappelijk Onderzoek van DNB. De inhoud die aansluit op de lesstof van de bovenbouw van het middelbaar onderwijs (havo/vwo), is bedoeld voor het 'grote publiek'. Nederland heeft namelijk in praktische zin heel gemakkelijk afscheid genomen van de gulden – nergens is de invoering zo snel en soepel verlopen als hier – toch is er wel degelijk sprake van nostalgische gevoelens door het verdwijnen van de vertrouwde munt. De brochure is, mede dankzij de fraaie illustraties en de vormgeving, een mooi, historisch aandenken aan de 'goede oude tijd' geworden.

De Neanderthalers op de eerste tekening in de brochure zien er bijzonder blij en onbezorgd uit. Zij verbeelden het leven in lang vervlogen tijden, waarin geld nog geen rol speelde. Ieder produceerde voor eigen behoefte en bij een overschot of tekort van goederen vond hooguit ruil in natura plaats. Hoe meer de samenleving zich echter ontwikkelde, hoe onhandiger en omslachtiger die manier van 'betalen' werd. De behoefte aan een voorwerp dat algemeen aanvaard werd in ruil voor goederen en bovendien makkelijk hanteerbaar was, groeide.

Op een volgende illustratie vaart een VOC-schip de lezer tegemoet. Aan boord een koopvaarder die, gewapend met visnet, verheugd laat weten dat er 'Boessies voor het opscheppen!' liggen. De tekening verwijst naar het feit dat eeuwenlang in grote delen van de wereld schelpen als betaalmiddel dienst hebben gedaan:

'Eén van de bekendste voorbeelden van schelpgeld is de kauri, een kleine witglanzende schelp van de porseleinslak *Monetaria moneta* uit de Indische Oceaan. Dit geld circuleerde omstreeks 2000 voor Christus in China en gedurende latere eeuwen in India, Thailand en Oost- en West-Afrika. Nederlandse scheepslui kenden het ook. Ze noemden de kauri's 'boessies' en kochten er aan de Afrikaanse Westkust slaven en andere handelsgoederen mee. De Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) bracht de schelpen mee uit Voor-Indië, waarna ze werden meegenomen naar Afrika om daar als betaalmiddel te dienen.'

Wie van mening is dat de kauri's toch al als een behoorlijk zakelijk betaalmiddel klinken, wordt door de brochure snel uit de droom geholpen:

'De wereldwijde populariteit van het kaurigeld had twee oorzaken. De schelpen waren betrekkelijk uniform van afmeting en vorm, zodat de waarde ervan makkelijk bepaald kon worden door ze te tellen. Daarnaast beschouwden vele volken de kaurischelp, vanwege zijn vorm, als een vruchtbaarheidssymbool. Hierdoor genoot de kauri sowieso hoog aanzien.'

De gulden gulden

Er is dus nog een lange weg te gaan, voordat er sprake is van 'geld' zoals wij dat kennen. De brochure beschrijft hoe in het westen van het huidige Turkije, in het toenmalige koninkrijk Lydië, al in 700 voor Christus voor het eerst edelmetaal als geld werd gebruikt. En hoe in het door Friezen beheerste noordelijk deel van de Lage Landen omstreeks 585 na Christus voor het eerst lokale munten worden geslagen. Maar ook wordt duidelijk hoe eind zevende eeuw en de daarop volgende eeuwen in grote delen van Europa weer wordt teruggevallen op de handel in natura.

Pas bij het opbloeien van de handel nam de behoefte aan algemeen geaccepteerd geld weer toe.

'En zo verschenen in de dertiende eeuw ook weer gouden munten ten tonele. In 1252 bracht de stadstaat Florence de *fiorino d'oro* (*fiore* betekent bloem, er stond een lelie op de munt) in omloop. Door het hoge goudgehalte konden de Florentijnse kooplieden er overal in Europa mee terecht. Ook in de Nederlanden, een regio in opkomst.

Weer een eeuw later deden de eerste 'eigen' gouden munten in de Lage Landen hun intrede. Rond 1400 circuleerden er wel twintig soorten. In de volksmond heetten ze gewoon gulden, naar de metaal soort.'

Zo is de gulden dus een feit, ook al begint het Nederlandse hoofdstuk van de geschiedenis van het geld officieel pas in 1543, met de beslissing van keizer Karel V om in de zeventien Nederlandse gewesten een zilveren gulden in omloop te brengen.

Klinkende munt

Behalve op de oorsprong van het geld, gaat de brochure ook in op de herkomst van woorden en uitdrukkingen. Zo noemden de Italianen de marmeren wisseltafel waarop de geldwisselaars in het Europa ten tijde van de Kruistochten muntstukken keurden, wogen en wisselden al *banca*. Om te controleren of de munten echt waren, gooide de geldwisselaar de munten op tafel. Aan de klank kon hij horen of het echt of vals geld was. Van dit gebruik

stamt de uitdrukking betalen met klinkende munt af.

Diezelfde geldwisselaar transformeert in de loop der tijd tot bankier. Hij neemt tegen beloning munten voor anderen in bewaring (*deposito*), omdat hij vaak over een veilige opslagruimte beschikt: in het Italiaans *cassa* geheten. En geleidelijk aan verricht hij soms in opdracht en ten laste van zijn cliënten betalingen aan derden. En als de derde toevallig het ontvangen geld

bij dezelfde wisselaar in bewaring wilde geven, vond de transactie in de boeken van de wisselaar plaats. Hij boekte het bedrag over van het ene tegoed naar het andere en legde daarmee de kiem voor het girale betalingsverkeer (van het Italiaanse *girare*, dat overdragen betekent).

De Bank

Een belangrijk onderwerp in het boekje is natuurlijk de oprichting van de Nederlandsche Bank. Net als het ontstaan van de gulden heeft ook het tot wasdom komen van de nationale bank de nodige voeten in de aarde gehad. Zo vertelt de brochure het verhaal van de opkomst en teloorgang van de Amsterdamse Wisselbank. De bank die voorbestemd was om de eerste circulatiebank te worden, ging in plaats daarvan roemloos ten onder. In 1794 kwam naar buiten dat de Wisselbank voor miljoenen aan clandestien, blanco krediet aan de VOC had uitgekeerd. Hoewel de bank nog enige tijd door kooplieden en Amsterdams Stadsbestuur overeind werd gehouden, was de neergang uiteindelijk niet te stuiten.

Gelukkig was koning Willem I al bij zijn aantreden in 1813 overtuigd van het nut van een nationale bank en richtte hij in maart 1814 per Octrooi de Nederlandsche Bank op. Een ‘compagnieschap zonder firma’, bestaande uit aandelen waarvan de eigenaren geldschietters waren. In april 1814 opende de Bank haar deuren, maar storm liep het niet.

‘Een jaar na oprichting was nog geen drie miljoen van het statutaire aanvangskapitaal van vijf miljoen gulden bijeengebracht. Het grootste deel, twee miljoen, hadden Staat en Koning voor

‘De Bank was gered door een vrouw’

hun rekening genomen. De Amsterdamse *haute-finance* had nauwelijks op de aandelen ingetekend. Veel vertrouwen had men niet in de nieuwe instelling. (...) De Bank zou een stille dood zijn gestorven, ware het niet dat de even rijke als gehaaide weduwe Borski in 1816 de resterende aandelen opkocht, op voorwaarde dat verdere kapitaaluitbreiding niet vóór 1819 zou plaatsvinden. Zij kon deze aandelen dan ook met winst doorverkopen aan het Amsterdamse regentendom.’

De Bank was gered door een vrouw dus. Gelukkig levert de beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van DNB in de brochure ook succesverhalen op:

‘In de dagen rond het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog maakte de Bank haar status van centrale bank waar. Onder haar

regie werd eind juli 1914 voorkomen dat een *run* op de banken, waaronder zichzelf, Nederland in een acute financiële crisis zou storten. De bankbiljettencirculatie stagneerde nauwelijks. Het vertrouwen in de gulden kwam niet in het geding, ondanks een tijdelijke verlaging van de verplichte dekking van 40% naar 20%, die overigens tot 1929 werd gehandhaafd. Met gepaste trots schreef Gerard Vissering, de Bankpresident die sinds 1912 de touwtjes aan de Oude Turfmarkt in handen had: ‘... Wij waren plotseling de absoluut centrale inrichting geworden, waaromheen alles zich concentreerde...’

Europa

De brochure sluit af met het hoofdstuk ‘De Europese, Nederlandse Bank’. De eerste illustratie van dit hoofdstuk zet de EMU neer als de ‘sterkste man’ ter wereld die met bezweet voorhoofd het verenigd Europa fier in de lucht houdt. De tekst laat zien hoe de invoering van de euro als enig wettig betaalmiddel binnen de EMU het resultaat is van een politiek proces dat onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog op gang kwam.

‘In 1946 riep de Britse ex-premier Winston Churchill op tot de oprichting van de Verenigde Staten van Europa. Doel was een volgende oorlog te voorkomen. De eeuwenoude rivaliteit tussen de Europese grootmachten, met name Duitsland en Frankrijk, zou geneutraliseerd moeten worden door samenwerking op vitale terreinen.’ Vandaar dat de hoofdzetel van de Raad van Europa, in 1949 ingesteld, in Straatsburg werd gevestigd, een stad tussen Duitsland en Frankrijk in.

De brochure eindigt met de oorzaak van haar verschijnen: de invoering van de euro. Zij doet de lezer uitgeleide met de volgende woorden:

‘De nieuwe eenheidsmunt is het logische vervolg van een decennialange ontwikkeling, waarin een vrij verkeer van kapitaal, goederen en arbeid in de Europese Unie tot stand kwam. Nederland, van oudsher sterk op het buitenland gericht, heeft hier groot voordeel van. Aan die voorspoed heeft Nederland zijn ruim 450 jaar oude gulden met lichte nostalgie opgeofferd.’ ●

Maaïke de Hon

De brochure *Van kauri tot euro. Over geld, guldens en de Nederlandsche Bank* kan gratis worden besteld via e-mail: info@dnb.nl of per briefkaart aan DNB, C&i Voorlichting, Postbus 98, 1000 AB Amsterdam, onder vermelding van ‘brochure Van kauri tot euro’ en uw adresgegevens.

Bankgeheimen

Alles lijkt tegenwoordig in het teken van normen en waarden te staan. Zelfs een term als gevoelsinflatie wordt geassocieerd met ethische kwesties, zo bleek onlangs tijdens een reportage van RTL Z over dit fenomeen. Aanleiding voor het televisie-item was de publicatie vorige maand van het Kwartaalbericht september van DNB waarin aandacht werd besteed aan de discrepantie tussen de feitelijke geregistreerde inflatie en de geldontwaarding zoals die door de mensen wordt ervaren, ook wel gevoelsinflatie genoemd.

Gevoel

Na een gedegen uitleg door Lex Hoogduin, hoofd van de Afdeling Wetenschappelijk Onderzoek van de Bank, kreeg de kijker vervolgens een aantal straatinterviews voorgeschoteld. Zo werd aan een winkelende dame gevraagd of zij de betekenis van het begrip gevoelsinflatie kende. Nu, dat wist ze wel. 'Dat heeft met afvlakkende normen en waarden te maken', luidde haar originele antwoord waar de nodige exegetische op kan worden losgelaten. Bedoelde ze misschien dat rauwe omgangsvormen en ongemamelijkheid tot een waardevermindering van het gevoel leiden, tot gevoelloosheid? Onbewust wellicht heeft ze goed aangevoeld wat inflatie teweegbrengt en impliceert. Want het is waar dat inflatie de waarde van zaken doet afnemen. En normloos kan inflatie eveneens worden genoemd, in de zin dat het zich niets gelegen laat liggen aan democratische spelregels. Inflatie is

immers, zoals dat zo mooi heet, 'een niet-democratische gelegitimeerde herverdeling van vermogen'. Zo bezien is een centrale bank niets minder dan een hoedster van normen en waarden.

Maar zoals u inmiddels uit de krantenadvertenties heeft kunnen opmaken, heeft die gewichtige taak er niet toe geleid dat de medewerkers van de Bank naast hun schoenen zijn gaan lopen. 'Verder zijn we ook maar gewone mensen', luidt immers de bescheiden slogan van de advertenties waarin doorsnee-Bankmedewerkers aan het woord komen over hun bijzondere werkzaamheden.

Dat niets menselijks de Bankmedewerkers vreemd is, kwam onlangs uit een enquête onder het Bankpersoneel naar voren. Dezelfde vragen waren in juni al aan de Nederlandse bevolking gesteld. Het klinkt haast als een confessie, maar ook medewerkers van de Nederlandsche Bank blijken aan de euro te moeten wennen. Sterker nog, van de Bankpopulatie zegt 41% gewend te zijn aan de euro tegen 61% van de Nederlandse bevolking. Daar staat weer tegenover dat de

Benno van der Zaag,
woordvoerder van de
Nederlandsche Bank

Bankmedewerkers minder hinder van de euro ondervinden, vooral door de opwaartse druk op het consumentenprijspeil, dan de gemiddelde Nederlander: 50% versus 66%. Terwijl 90% van de Nederlanders de hogere prijzen als oorzaak voor hun ongenoegen over de euro noemt, blijft dat aan DNB-zijde beperkt tot 41%. Dat neemt niet weg dat de gevoelsinflatie gedurende de eerste helft van dit jaar ook bij DNB'ers tussen de 7 en 8% ligt, tweemaal zo hoog als de feitelijke geregistreerde geldontwaarding. In de beleving van het Bankpersoneel zijn er naast de euro ook andere factoren, zoals loonkosten en energieprijzen, die naar hun gevoel de prijzen extra hebben opgedreven. De gemiddelde Nederlander legt de schuld van de hogere prijzen veel nadrukkelijker bij de euro.

Wat de oorzaak van het verschil tussen werkelijke en ervaren inflatie ook moge zijn, het verschijnsel herbergt het gevaar van een *self-fulfilling prophecy*. Immers, de neiging is dan aanwezig om hogere looneisen te stellen dan op basis van de werkelijke, lagere, inflatie zou gebeuren. Gevoel wordt dan realiteit. Verder blijkt dat DNB'ers meer moeite hebben met de fysieke gedaante van de euro. Hier spelen duidelijk nostalgische gevoelens jegens het oude 'eigen' geld een rol. Dat het Nederlandse geld door de euro is vervangen, wordt namelijk door 14% van hen als bron van ontevredenheid aangemerkt tegen slechts 1% van de Nederlandse bevolking. Bij bankbiljetten blijken dus, behalve echtheidskenmerken, ook zoiets als gevoelskenmerken te bestaan.

Het financiële toezicht met de tijd mee

Grensvervaging noopte tot hervorming

De eerste fase van de herziening van het Toezicht op de financiële sector is afgerond. De Nederlandsche Bank of de Pensioen- en Verzekeringskamer (PVK) kijken of partijen aan hun financiële verplichtingen kunnen voldoen, het prudentieel toezicht. Of consumenten voldoende geïnformeerd worden en of partijen zich fatsoenlijk gedragen op de financiële markten, is de taak van de Autoriteit Financiële Markten (Autoriteit-FM), het zogenoemde gedragstoezicht. Wat zijn de redenen voor de hervorming van het toezicht en hoe is het nu precies geregeld?

Volgens Sierd de Wilde, onderdirecteur Toezicht bij de Nederlandsche Bank, was de hervorming van het financiële toezicht in Nederland noodzakelijk. 'De grenzen tussen banken, verzekeraars, beleggingsinstellingen en andere spelers op de financiële markt zijn tegenwoordig vervaagd. De situatie waarbij één toezichthouder een financiële instelling op al haar facetten doorlicht, het sectoraal toezicht, volstaat niet langer. Neem alleen maar de ontwikkeling bij de banken. Vroeger ging je daarheen om geld te lenen of om geld op een spaarrekening te zetten. Wellicht deed je er ook nog wat effectentransacties, maar dat was het dan wel. Tegenwoordig is het heel normaal dat je er direct ook je verzekeringen regelt en nog wel meer ook. Een andere tendens is dat de financiële producten die worden aangeboden steeds complexer zijn. Beleggingshypotheken of aandelenleasecontracten bijvoorbeeld hebben krediet- en beleggingsaspecten, terwijl daar bij spaarhypotheken ook nog eens een verzekeringselement bijkomt. Tenslotte zie je steeds meer dat bankieren, beleggen en verzekeren binnen één concern plaatsvindt, we spreken dan van een financieel conglomeraat.'

De Wilde maakt duidelijk dat door de toegenomen diversiteit van aanbieders en producten de taakverdeling onder de drie toezichthouders – DNB, PVK, Autoriteit-FM – niet meer van deze tijd was. In de nieuwe opzet is het toezicht per taak verdeeld, zogenoemd cross-sectoraal toezicht. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen prudentieel toezicht en gedragstoezicht. Prudentieel toezicht gaat over vraagstukken als solvabiliteit, liquiditeit en bestuurlijke degelijkheid van de organisatie. Dit toezicht ligt nu voor vrijwel alle financiële partijen – van banken tot natura-uitvaartverzekeraars – bij DNB respectievelijk de PVK. Nieuw is daarbij de bemoeienis van DNB met effecteninstellingen. Het toezicht hierop lag voorheen volledig bij de Autoriteit-FM. Deze uitbreiding is overigens niet zo spectaculair. 'Effecteninstellingen zijn instellingen die handelen op de beurs, maar geen bank zijn. Zij vallen dus vooral onder het gedragstoe-

Sierd de Wilde, onderdirecteur Toezicht bij de Nederlandsche Bank

zicht, al zal DNB dus de component van het prudentieel toezicht voor haar rekening nemen. We volgen ze dus wel, maar de grootste bemoeienis blijft hier toch aan de Autoriteit-FM voorbehouden,' aldus De Wilde.

Gedragstoezicht handelt over zuivere verhoudingen tussen marktpartijen en goede consumentenvoorlichting. Dat toezicht is volledig bij de Autoriteit-FM terecht gekomen. Deze taakver-

'De situatie waarbij één toezichthouder een financiële instelling op al haar facetten doorlicht, volstaat niet langer'

deling lag voor de hand, aldus De Wilde, omdat de voorganger van de Autoriteit-FM, de Stichting Toezicht Effectenverkeer (STE), zich altijd al bezig hield met toezicht op de effectenhandel en vanuit die hoedanigheid bekend was met kwesties als

belangenverstrengeling, gebruik van voorwetenschap en bescherming van beleggers.

De scheiding tussen prudentieel en gedragstoezicht maakte tevens een nieuw beleid voor markttoetreding noodzakelijk. De meest betrokken toezichthouder bepaalt voortaan of aan een financiële instelling een vergunning verleend wordt. Dat wil zeggen dat DNB over de vergunningverlening en -registratie voor banken en geldtransactiekantoren gaat en de PVK dit voor verzekeraars en pensioenfondsen bijhoudt. De Autoriteit-FM bepaalt dat voor effecten- en beleggingsinstellingen en consumentenkredietverstrekkers.

Verstrekkende gevolgen

Een logische taakverdeling dus, maar wel eentje met verstrekkende gevolgen, ook voor de consument. De consument zal in de toekomst waar het gaat om zijn financiële belangen meer van doen hebben met de Autoriteit-FM dan met DNB. Temeer nu toezicht op het consumentenkrediet, vanwege de grote gedragscomponent, volledig naar de Autoriteit-FM is overgegaan.

De Wilde beaamt dit, maar benadrukt dat DNB bereikbaar blijft waar het gaat om voorlichting aan de burger over haar taken. En blijkbaar voorziet DNB daarmee in een behoefte. De Wilde: 'Sinds enkele jaren hebben we, samen met de Autoriteit-FM en de PVK, een toezichtslijn waar consumenten telefonisch met hun vragen terecht kunnen. Deze lijn wordt nog steeds veel gebeld. Er bellen bijvoorbeeld consumenten die ergens gelezen hebben over uiterst gunstige spaarrentetarieven bij een bank die ze niet of niet goed kennen. Ze willen weten in hoeverre de organisatie die deze tarieven hanteert bij ons bekend is en hoe betrouwbaar ze is. Wij kunnen dat eenvoudig nagaan, maar wijzen er altijd op dat wij niet kunnen garanderen dat een bank die onder ons toezicht staat niet in moeilijkheden komt. Voor de particuliere spaarder is er overigens wel de collectieve garantieregeling welke inhoudt dat spaarders altijd twintigduizend euro terugkrijgen bij een faillissement van een bank, iets wat in Nederland gelukkig overigens zelden voorkomt. Andere veelgestelde vragen gaan over rechtsopvolging bij obligatieleningen of pandbrieven van banken die niet meer bestaan.'

Ook bij de totstandkoming van de veelbesproken financiële bijsluiter was DNB nog nauw betrokken. De voorlichting hierover aan de consument behoort in de nieuwe opzet niet meer tot ons takenpakket, aldus De Wilde. 'We hebben deze bijsluiter

destijds nog samen met de andere toezichthouders opgesteld, omdat we wilden dat deelnemers aan financiële producten goed geïnformeerd werden, niet alleen over de winstkansen maar juist ook over de risico's. Dat gaat dus over aspecten van gedrags-toezicht binnen de financiële wereld. In de nieuwe opzet ligt dat volledig bij de Autoriteit-FM.'

Toezichtoverlast?

Een andere groep waarvoor het nodige is veranderd zijn de marktpartijen. Die lieten zich in eerste instantie niet allemaal even positief uit over de hervormingsplannen, maar zijn er uiteindelijk wel mee akkoord gegaan. De Wilde kan de aarzeling

'De meest betrokken toezichthouder bepaalt voortaan of aan een financiële instelling een vergunning verleend wordt'

best begrijpen. 'In de nieuwe opzet hebben de meeste marktpartijen te maken met twee toezichthouders en dat wordt wel eens lastig gevonden. Maar ik zie toch ook voordelen. Als een van de toezichthouders zich meldt, weet een partij direct over welk deel van de organisatie het gaat. Als DNB zich meldt, gaat het over zaken als solvabiliteit en liquiditeit. Het contact met de Autoriteit-FM zal vooral gaan over het effectenbedrijf, het marktgedrag en de consumentenvoorlichting en -advisering. Dat was vroeger anders, dan was het onduidelijker waar je aan toe was.'

Twee controleurs over de vloer kan echter leiden tot 'toezichtoverlast'. De toezichthouders zijn zich hier van bewust. Zo is er inmiddels een convenant opgesteld dat toezichtoverlast door dubbel werk moet voorkomen. Want er is een grijs gebied, volgens De Wilde, waar DNB en Autoriteit-FM elkaar voor de voeten kunnen lopen als er niks geregeld is. 'Beide toezichthouders schenken vanuit hun nieuwe functie aandacht aan de bedrijfsvoering van een financiële instelling. Om te voorkomen dat twee keer hetzelfde onderzocht wordt, streven we naar nauwe

samenwerking met de Autoriteit-FM waar het gaat om informatieoverdracht en dergelijke. Bij het convenant dat hierover is opgesteld, is overigens ook de PVK betrokken.'

Tweede fase

De nauwere samenwerking tussen de toezichthouders is een ander gevolg van de hervormingen. Er zijn taken uitgewisseld, maar daar is het niet bij gebleven. Over en weer is ook het nodige personeel van werkomgeving veranderd. De Wilde: 'De Bank had een sectie toezicht beleggingsinstellingen van ruim dertig mensen en die werken inmiddels allemaal voor de Autoriteit-FM. Dat was voor de betrokken collega's best een complexe en ingrijpende situatie, al was het alleen maar omdat beide organisaties met verschillende arbeidsvoorwaarden werken. Dat moest toch gecompenseerd worden.'

Met de laatste veranderingen binnen toezicht is in feite de eerste fase van de hervorming afgerond. Er staan nog meer wijzigingen op het programma, laat De Wilde weten. 'De grootste klus is de nieuwe opzet van de toezichtwetgeving. Uiteindelijk zal deze aangepast moeten worden aan de nieuwe situatie, dus met de scheiding tussen de twee toezichtgebieden. Hier wordt inmiddels hard aan gewerkt.'

In de nieuwe opzet van het toezicht hebben de beide prudentiële toezichthouders, DNB en PVK, zeker bij het toezicht op financiële conglomeraten, steeds meer met elkaar van doen en nauwere samenwerking is dan ook een logische stap. De Wilde: 'Ook daar zijn we inmiddels voortvarend en in goede harmonie mee bezig.'

Na de eerste maanden is De Wilde hoopvol gestemd: 'De eerste ervaringen sterken mij in de overtuiging dat we nog beter zijn toegerust om toezicht te kunnen houden op de moderne financiële markt en dat we bovendien nu voor een opzet hebben gekozen waar we ook in de toekomst mee vooruit kunnen.' ●

Mathijs Schiffers

De telefoonnummers van de Toezichtslijn vindt u op pagina 31.

Kessler in memoriam (1916 - 2002)

Op 2 oktober j.l. is Dolf Kessler in de leeftijd van 85 jaar van ons heengegaan. In hem verliezen wij een man die de Nederlandsche Bank en haar beleid na 1945 in belangrijke mate vorm heeft gegeven. Op 1 augustus 1953 trad hij in dienst van de Bank, achtereenvolgens als chef van de toenmalige Studiedienst (1953), onderdirecteur (1958) en directeur (1963) welke laatste functie hij tot aan zijn pensionering op 1 mei 1981 vervulde. Hij promoveerde in 1958 cum laude op wat Bankpresident J. Zijlstra een 'magnifieke dissertatie' zou noemen over monetair evenwicht en betalingsbalansevenwicht. Van 1961 tot 1985 was Kessler tevens buitengewoon hoogleraar aan de economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam met als leeropdracht 'monetaire theorie'. De herinneringen aan Kessler toen hij nog op de Bank werkte, brengen hem onherroepelijk in verband met de eerste naoorlogse

Bankpresident M.W. Holtrop die hem al tijdens de bezettingsjaren had leren kennen als een theoretisch denker. Zo zou hij zich ook op de Bank profileren. Kessler was een wetenschapper in hart en nieren, onverstoort en volhardend in zijn poging monetaire filosofieën in formules te verhelderen, ook toen dat op de Bank nog niet gebruikelijk was. Zijn unieke bijdrage aan het ontwikkelen van de monetaire analyse, waarmee de bronnen van geldcreatie konden worden opgespoord en die ook internationaal de aandacht trok, geeft hem een bijzondere plaats in de naoorlogse geschiedenis van de Nederlandsche Bank. Wij wensen zijn echtgenote en de kinderen veel sterkte toe bij het verwerken van dit grote verlies. ●

A.H.E.M. Wellink

Foto: Archief DNB

De geschiedenis herhaalt zich, ook wanneer het gaat om economisch en monetair beleid. Nu blijkt dat de economie in Europa zich minder snel herstelt dan verwacht, worden bekende registers opengetrokken. De roep om een stimulerend begrotingsbeleid klinkt weer. In sommige kringen wordt ook gepleit voor een gecoördineerd economisch en monetair beleid. De Europese Centrale Bank (ECB) zou de rente moeten verlagen, in ruil voor een toezegging van de regeringen dat zij hun begrotingen onder controle houden.

De zondebok

Dat onder zulk gesternte vaak gekeken wordt naar de centrale bank om de economie nieuw leven in te blazen, vooral wanneer de ruimte op de begroting is opgesoupeerd, is niet nieuw. Soms leidt dit er zelfs toe dat de centrale bank als zondebok wordt gebruikt en de schuld krijgt van alle economische misère.

Zover is het in Europa gelukkig nog niet. Niettemin duikt overal weer het misverstand op dat de centrale bank – via een soepel monetair beleid – de economie kan aanzwengelen. Zowel de tekstboeken alsook onderzoek tonen echter aan dat dit niet het geval is, althans niet op de middellange termijn. Een renteverlaging kan wellicht op de korte

termijn bijdragen aan stimulering van de vraag, maar wanneer de centrale bank meer geld in de economie pompt, leidt dit, zonder onderliggende stijging van de productie, uiteindelijk alleen maar tot meer inflatie. De beste bijdrage die een centrale bank aan economische groei kan leveren, is dan ook zorgen voor een anti-inflatoir klimaat.

Het is ook niet waar, zoals sommigen beweren, dat de centrale bank die alleen maar behept is met inflatie geen oog heeft voor de economische ontwikkeling. Wanneer een centrale bank haar rentebeleid baseert op de verwachte prijsontwikkeling, houdt zij namelijk ook impliciet rekening met de stand van de economie. Immers, een lage economische groei gaat meestal gepaard met relatief lage geringe prijsstijgingen. Onder deze omstandigheden zal de centrale bank dan ook sneller geneigd zijn om de rente te verlagen, omdat deflatie – dat wil zeggen prijsdalingen – net zo

Olaf Sleijpen,
adviseur van de president van
de Europese Centrale Bank

versturend werken op de economie als inflatie.

De economen onder u zullen nu beweren dat een lage economische groei niet altijd samen hoeft te gaan met geringe prijsstijgingen of deflatie. Denk bijvoorbeeld aan een stijging van de olieprijs. Voor de meeste industrielanden komt dit neer op een daling van de groei en tegelijkertijd hogere prijzen (stagflatie). Uit onderzoek blijkt dat een centrale bank ook onder deze omstandigheden beter kan inzetten op inflatiebestrijding dan stimulering van de economische groei. Hoe zit dit dan? Stel dat de centrale bank na de olieprijschok de rente zou verlagen om de economie te stimuleren. De renteverlaging van de centrale bank leidt er uiteindelijk toe dat de inflatoire tendensen in de economie, veroorzaakt door de stijging van de olieprijs, alleen maar worden versterkt. In het ergste geval veroorzaakt de centrale bank met haar beleid een inflatiespiraal, die uiteindelijk alleen maar averechts uitwerkt op economische groei.

Het moet gezegd worden dat het belang van prijsstabiliteit, als primaire doelstelling voor de monetaire politiek, gelukkig nog steeds breed wordt erkend. Dit bleek onlangs weer in de discussie over de toekomst van de Europese Unie, in het kader van de zogenoemde Europese Conventie. Blijkbaar hebben we toch iets geleerd van de geschiedenis.

Het Europese begrotingsdak lekt...

Stel het dak van de burens lekt. Wanneer klimt de buur op het dak om het te repareren? Natuurlijk niet als het regent want dan wordt hij nat. Natuurlijk ook niet als het droog weer is (het regent immers niet). Vreemde logica? Lees 'het repareren van de lekkage' als het op orde brengen van de overheidsbegroting en 'burens' als de grote Europese landen. Dan heb je de juiste typering inzake de politieke wil in sommige landen om tijdig aan de Europese begrotingsregels te voldoen.

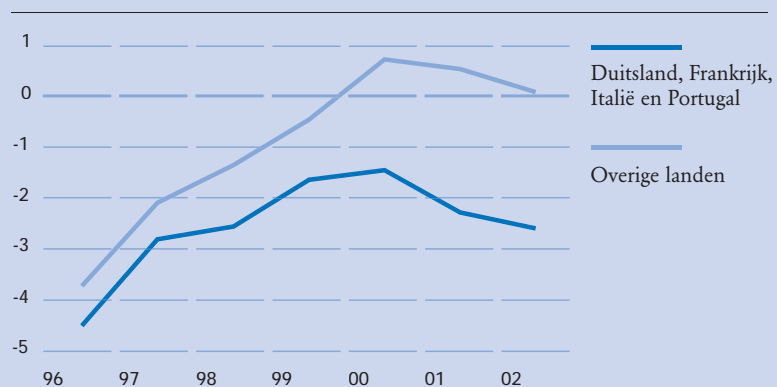
Aanvankelijk – dat wil zeggen bij de start van de EMU – ging het met de overheidsfinanciën in de landen van het eurogebied de goede kant op. In 2000 kon tijdens de hoogconjunctuur een voorlopig 'begrotingsrecord' worden genoteerd van -0,9% bbp (nog steeds een tekort dus). Daarna zijn de saldi in het eurogebied verslechterd naar bijna -2% bbp in 2002. Achter dit gemiddelde gaan duidelijk twee groepen van landen schuil. De ene groep beslaat bijna 30% van de economie van het eurogebied en bestaat uit acht (kleinere) landen met een gemiddeld saldo van ruwweg 0% bbp. De andere groep bestaat uit vier landen met een gemiddeld saldo van -2,6% bbp; aangezien de drie grootste landen daar deel van uit maken is het economische gewicht groot (ruim 70% van de economie). Deze

tweedeling is sinds de conjuncturele neergang (die begon in de eerste helft van 2001) prominent naar voren gekomen (zie grafiek 1).

De belangrijkste achterliggende oorzaak is dat de begrotingsplannen van de grote landen niet zo solide in elkaar staken. Daarin werd uitgegaan van (te) optimistische groeiscenario's waardoor de overheidsbegroting erg kwetsbaar wordt voor de vroeg of laat optredende conjuncturele tegenwind. Met de huidige neergang stapelen de belastingtegenvallers en de uitgavenoverschrijdingen zich op waardoor de overheidssaldi zijn verslechterd. Op zich is dit niet erg¹ en ook consistent met de Europese begrotingsregels ware het niet dat de uitgangspositie zodanig moet zijn dat landen de ruimte (onder het tekortplafond) hebben om het saldo te laten verslechteren bij een conjunc-

Grafiek 1 Overheidssaldi in het eurogebied

In % bbp

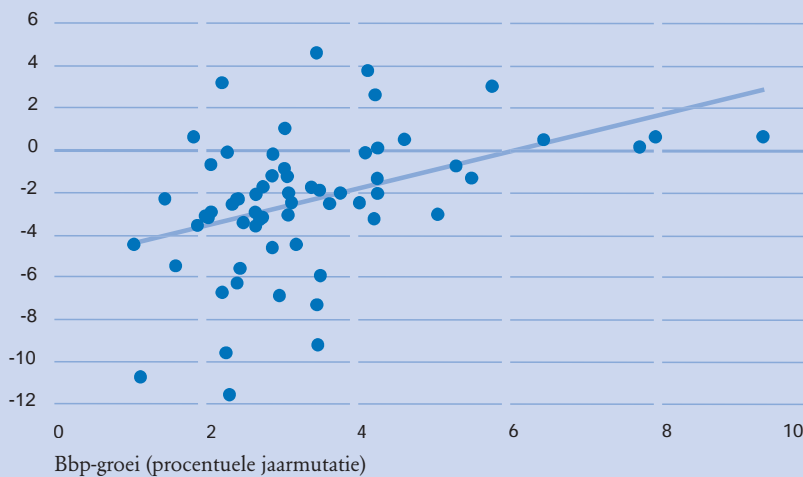

Bron: Europese Commissie

Grafiek 2 Overheidssaldo en bbp-groei

Tienjaarsgemiddelden

Overheidssaldo in % bbp

Toelichting: Elk punt geeft een combinatie weer van het overheidssaldo en de bbp-groei gemiddeld over een van de vier decennia tussen 1962 en 2001 in een van de volgende 20 landen: VS, Canada, Australië, Nieuw Zeeland, Japan en de EU-landen.

Bron: OESO

turele tegenwind. Duidelijk mag zijn dat het 'begrotingsrecord' van 2000 van -0,9% bbp bij lange na niet ambitieus genoeg was. Portugal is – naar nu blijkt – al in 2001 door het 3% tekortplafond gebroken (tekort van 4,1% bbp). En Duitsland, Frankrijk en Italië komen oncomfortabel dicht bij het tekortplafond. Zo moet het niet. Toch is er wel winst geboekt: in het dal van de vorige conjunctuurencyclus (1993) bedroeg het overheidstekort 5,7% bbp. Sindsdien zijn de tekorten aanzienlijk lager geworden hetgeen ook heeft geresulteerd in lagere rentelasten (met 2% bbp oftewel € 136 miljard).

Los van politieke motieven, is er economisch weinig voor te zeggen om chronische overheidstekorten aan te houden. Kijkend naar de

ervaringen in twintig geïndustrialiseerde landen in de afgelopen vier decennia, mag op z'n minst gezegd worden dat hoge structurele tekorten niet samen gaan met een hoge structurele groei (grafiek 2). Hoewel een hoger tekort wellicht een positief effect heeft op de korte termijn (de conjunctuur), blijft daar op de langere termijn niets van over.

Het is dus niet zo, zoals wel wordt beweerd, dat de Europese begrotingsregels te star zouden zijn in de zin dat ze geen rekening zouden houden met de conjunctuur. Wel is het zo dat de regels pas goed kunnen werken indien landen uitgaan van voorzichtige groei-scenario's en voldoende ambitieus zijn ten aanzien van het na te streven overheidssaldo. Deze elementen

spelen ook een rol bij de recente afspraak in de Ecofin Raad waarin de ministers van Financiën overeengekomen zijn het tekort terug te dringen naar nul in stappen van 0,5% bbp, los van de conjunctuur.

Het doet deugd te zien dat de bureaus van plan zijn het lek in het Europese begrotingsdak te gaan dichten. Hopelijk doen ze dat ook daadwerkelijk én snel genoeg (en dat geldt helemaal voor *les voisins Français*) voordat de volgende conjuncturele regenbui losbarst. ●

1 Het kan conjunctuurdempend uitpakken indien de zogenoemde automatische stabilisatoren kunnen werken. Zie DNB-Magazine nr 3/4 pp.28-29.

Ron Berndsen

De auteur is adjunct-afdelingsdirecteur Monetair en economisch beleid van de Nederlandsche Bank. Dit commentaar schrijft hij op persoonlijke titel.

De ingrijpende invloed van ICT op de economie

E-business wordt big business

In de reeks Financiële & Monetaire studies verscheen kort geleden de uitgave *E-business wordt 'big business'*; Op de grens van de oude en de nieuwe economie van de hand van Piet Buitelaar en Peter van Loo, respectievelijk economisch medewerker en regiodirecteur van het DNB Agentschap Wassenaar. In deze studie constateren zij dat ondanks het uiteenspatten van de ICT-zeepbel de 'nieuwe' economie heel duidelijk haar visitekaartje heeft afgegeven.

De bakermat van de nieuwe economie zijn de Verenigde Staten. Het zal daarom op niemand vreemd overkomen dat Buitelaar en Van Loo zich bij de ontwikkeling van de nieuwe economie spiegelen aan wat er op dat gebied gebeurt aan de overzijde van de oceaan. Buitelaar: 'In de Verenigde Staten heeft de nieuwe economie zich het allereerst gemanifesteerd in de vorm van een brede toepassing van ICT en een blijvend hogere groei van de arbeidsproductiviteit. Toen ook ons continent in de greep kwam van de 'ICT-koorts' had iedereen zijn mond vol van beloften en veranderingen die de informatie- en communicatietechnologie teweeg zou brengen. Een soort euforische toestand waarmee min of meer een nieuwe wereld aangekondigd werd, die – na het hoogtepunt van enkele jaren terug – uiteindelijk als een zeepbel uitelkaar spatte. Met als gevolg dat veel bedrijven failliet gingen en iedereen weer met beide benen op de grond kwam te staan. Sommigen beweerden dat hiermee 'het faillissement' over de nieuwe economie uitgesproken was en dat we terug bij 'af' waren. Volgens onze waarneming, en dat wordt ook aangetoond in ons boekje, is dit een ietwat overtrokken reactie omdat ICT haar sporen in tal van sectoren nadrukkelijk heeft nagelaten. Zowel op het gebied van de productie, distributie, communicatie als dat van de financiële dienstverlening en het betalingsverkeer heeft ICT een zwaar stempel gedrukt en aanzienlijke veranderingen teweeggebracht. De ICT-zeepbel is weliswaar uiteengespat, maar de invloed van ICT op de economie is zeer ingrijpend en zal dat ook blijven. De groei van de arbeidsproductiviteit is in de Verenigde Staten nog steeds hoger dan menigeen had verwacht.'

Ask your uncle

Van Loo: 'Al in een vroeg stadium heeft bankpresident Nout Wellink gevraagd aandacht te besteden aan de meer fundamentele aspecten van de nieuwe economie. Wat hij hierover opmerkte werd hem mede ingegeven door anekdotische informatie, *ask your uncle* informatie zeggen de Amerikanen, die uit gesprekken tussen de Bank en het Nederlandse bedrijfsleven was verkregen.

Voor de centrale bank in de Verenigde Staten vormt *ask your uncle* informatie een belangrijke bron voor het monetair beleid, zegt Van Loo. 'Het Amerikaanse Federal Reserve System wint conjuncturele informatie in bij veel bedrijven en via gesprekken en enquêtes. Dit vindt haar neerslag in het Beige Book, waarin een zeer breed spectrum van conjuncturele zaken aan bod komt en dat zeven maal per jaar verschijnt. Ook laat Fed-voorzitter Alan Greenspan de ontwikkelingen in de ICT-sector nauwkeurig volgen (tot de grote, individuele bedrijven aan toe) om een indruk te krijgen van de gevolgen hiervan voor de economie.' Ook voor het boekje *E-business wordt 'big business'* vormen gesprekken met bedrijven een belangrijke bron. Buitelaar en Van Loo, die dit voorjaar gesprekken met de Fed in Washington hebben gevoerd, hadden niet gedacht dat de beleidsmakers van de Fed bij de voorbereiding van het monetaire beleid zoveel waarde zouden hechten aan deze informatie uit het veld.

ICT en arbeidsproductiviteit

Buitelaar: 'Door de voortschrijdende ontwikkeling in de halfgeleiderindustrie en de vele nieuwe toepassingsmogelijkheden van ICT, heeft de nieuwe economie de weg van onomkeerbaar-

heid ingeslagen. Twee termen zijn met de nieuwe economie onlosmakelijk verbonden: e-business en productiviteit. E-business omvat aan- en verkopen, betalingen en marketingactiviteiten die via internet en andere elektronische kanalen verlopen, maar ook digitalisering van de organisatie en bedrijfsprocessen. Het kan tot meer efficiëntie in bedrijfsvoering leiden, vermindert transactiekosten en maakt het mogelijk met minder voorraden te volstaan. Komend op de vraag of e-business en de toepassing van ICT geleid hebben tot een hogere groei van de arbeidsproductiviteit, is het antwoord: ja. 'In Amerika zijn hiervoor zonder meer indicaties, maar in Europa en Nederland is dat nog niet zo duidelijk.'

E-business bij bedrijven

'Op basis van literatuurstudie en honderdvijftig gesprekken die vanuit de vier Agentschappen van de Bank met bedrijven in diverse sectoren zijn gevoerd, concluderen wij dat e-business een niet meer weg te denken rol is gaan spelen in organisaties en hun bedrijfsvoering', aldus Van Loo.

Hoewel het erg moeilijk is om een exacte schatting te maken van de omvang van elektronische handel via internet, is het evident dat het een snelle groei doormaakt, meent hij. 'Wat we con-

De Agentschappen van DNB

De publicatie *E-business wordt 'big business'* is niet los te zien van de rol die de agentschappen van de Bank in den lande vervullen, legt Peter van Loo, regiodirecteur van Agentschap Wassenaar uit. Naast een chartale taak, de geld distributie, hebben de agentschappen in Amsterdam, Hoogeveen, Eindhoven en Wassenaar, een economische en representatieve taak. Van Loo: 'De regiodirecteuren van de agentschappen leggen contact met bedrijven, plaatselijke overheden en instellingen in hun regio en verwerven langs deze weg financieel-economische informatie die voor de Bank van belang kan zijn. Daarnaast lichten zij het beleid van de Bank toe en zijn dus eigenlijk het oog en oor van de bankdirectie in de regio waar zij zijn gevestigd. Ook treden zij als spreekbuis namens de Bank op.'

Sinds begin jaren tachtig bezoeken de regiodirecteuren bedrijven, overheden en instellingen in de verschillende regio's. Van Loo: 'De informatie die wordt ingewonnen staat ten dienste van de

verschillende directoraten van de Bank. Zo hebben we in het verleden veel informatie vergaard voor de Afdeling Monetair en economisch beleid (Directoraat Monetaire Zaken), maar we verzamelen ook gegevens voor het Directoraat Betalingsverkeer en voor het Directoraat Toezicht. Bij de circa dertig bedrijfsbezoeken die per agentschap per jaar worden afgelegd, gaat het vooral om 'het verhaal achter de cijfers' en de 'inkleuring' van bepaalde ontwikkelingen. Ook het op het spoor komen van nieuwe trends en het signaleren van trendbreuken is daarbij belangrijk. Ondanks de vele statistieken weten we sommige dingen niet. Het is dan noodzakelijk om met bedrijven en organisaties persoonlijk in gesprek te treden om het beeld te kunnen vervolmaken. Denk aan de invloed van e-business en andere ICT-toepassingen op de arbeidsproductiviteit. Op microniveau, dus bij de bedrijven zelf, gebeurt er in ons land heel veel, al zie je dat op macroniveau nog niet helder terug.'

stateren is dat het merendeel van elektronische handel plaatsvindt tussen bedrijven. Consumentenaankopen via internet komen nog in mindere mate voor.

Bedrijven gebruiken e-business-toepassingen voor elektronische inkoop en verkoop, maar ook voor de in- en externe communicatie en het voorraadbeheer. Zaken doen via internet begint heel bescheiden bij het openen van een website en strekt zich uit tot het plaatsen en ontvangen van orders.' Voor bedrijven die op grote schaal via internet handelen is dit meer dan 'een ander in- of verkoopkanaal', constateren de auteurs. 'Internethandel is een essentieel onderdeel van de bedrijfsactiviteiten en zelfs van de strategie, met gevolgen voor de interne organisatie, de bedrijfscultuur en de structuur van de bedrijfskolom.'

Cd's, dvd's en boeken

De meest populaire producten die consumenten via internet kopen zijn cd's, dvd's en boeken. *High-touch*-artikelen als kleding en schoenen zijn veel minder gevraagd, omdat consumenten die willen zien en passen.

Buitelaar: 'Bij postorderbedrijven met een breed productenassortiment maken internetverkoppen zo'n 15 à 20 procent van de omzet uit en de verwachting is dat dit aandeel verder zal

toenemen. Free Record Shop, marktleider van cd's in Nederland, ziet in de nabije toekomst grote mogelijkheden voor verkoop van langs digitale weg geleverde muziek en beeld, die de koper op zijn pc kan vastleggen.'

'Een ander voorbeeld van hoezeer internet zich een vaste plaats heeft verworven in onze economie, is de manier waarop productinformatie kan worden verstrekt aan de steeds mondiger en kritischer consument. Onder andere in de voedingsmiddelenindustrie wordt aan *information-to-consumer*, de informatievoorziening, meer waarde toegekend dan aan *business-to-consumer*, de verkoop van het product zelf. De invloed van productinformatievoorziening via internet wordt volgens deze tak van industrie met de dag groter en groter.'

Elektronisch betalen

De auteurs geven tal van voorbeelden waaruit blijkt dat de elektronische snelweg in diverse sectoren van onze economie een onaantastbare positie heeft veroverd. Ze komen in *E-business wordt 'big business'* uitvoerig ter sprake. Een van die ontwikkelingen is *m-commerce*, het doen van aankopen met de mobiele telefoon. Het zwaartepunt van de nieuwe technologie op het gebied van mobiele telecommunicatie ligt in Europa en niet in de Verenigde Staten, omdat hier één technologie wordt gehanteerd, de GSM-standaard, schrijven Buitelaar en Van Loo. Dit biedt grote synergievoordelen ten opzichte van de VS waar meerdere stan-

daarden in gebruik zijn. Omdat met mobiele telefonie het internet benaderd kan worden, kan het zorgen voor een krachtige impuls op het gebied van elektronisch betalen. Nu staat dat nog in de kinderschoenen, maar ontwikkelingen in die richting zullen niet lang meer op zich laten wachten.

Een heel belangrijke ontwikkeling van e-business manifesteert zich in de financiële sector, waar elektronische toepassingen snel terrein winnen. Van Loo: 'Denk maar aan elektronisch betalen, het elektronisch aanbieden van financiële diensten, zoals bankieren en verzekeren, en de elektronische handel op financiële markten. Het meest tastbaar is natuurlijk het pinnen, chippen, betalen via internet en betalingen met creditcard.' Buitelaar: 'Met name het chippen staat voor nieuwe toepassingsmogelijkheden en nieuwe kansen. Zo start een aantal grote openbaarvervoerbedrijven, waaronder NS en Connexxion, volgend jaar een proef met de ov-chipkaart en wordt er hard gewerkt aan de digitale infrastructuur. De bedoeling is om deze chipkaart landelijk in het openbaarvervoer in te voeren.'

Buitelaar en Van Loo gaan in hun studie niet alleen in op *waar* en op welke wijze e-business zich binnen de nieuwe economie openbaart en *wat* dit met zich meebrengt, ze belichten ook de gevolgen die het op grote schaal gebruiken van elektronisch geld mogelijkterwijs kan hebben voor het monetair beleid van centrale banken. In het afsluitende hoofdstuk van *E-business wordt 'big business'* laten zij zich voorzichtig uit over de toekomst van de

digitalisering. Ondanks het feit dat de ICT-sector nu in een dip zit, gaan de technische ontwikkelingen in de chipindustrie verder. De reken capaciteit van chips neemt steeds meer toe en maakt nieuwe toepassingen mogelijk. Digitale netwerken zijn steeds beter in staat grote databestanden in *no time* over de wereld te sturen. Wel zal volgens de auteurs de arbeidsmarkt zich moeten aanpassen aan de veranderende omstandigheden die ICT op 'de markt' tot gevolg heeft. 'Dit is een noodzakelijke voorwaarde om het volle profijt te trekken van de mogelijkheden die ICT biedt en e-business tot 'big business' te laten uitgroeien.' ●

Alexander Haje

P. Buitelaar en P.D. van Loo. *E-business wordt 'big business'*. *Op de grens van de oude en de nieuwe economie*. *Financiële en Monetaire Studies*, 20^e jaargang, nr. 4, 2001-2002. NIBE-SVV, Amsterdam, 2002, ISBN 9055161772

Koen Vermeule

De kunstcollectie van de Bank bevat zeer divers werk. Kunstpodium belicht bijzondere stukken uit deze verzameling. De kunstenaar, zijn werkwijze of de totstandkoming van het werk worden hier besproken.

Zes jaar geleden kocht de Bank haar eerste grote schilderij van Koen Vermeule. Een belangrijke aankoop, want na Vermeule's afstuderen in 1992 aan de Rijksacademie (Amsterdam) is zijn ster nog altijd rijzende. De kunstcommissie van de Bank volgt de ontwikkeling van de kunstenaar dan ook op de voet en is onlangs in zijn atelier geweest om zijn nieuwste werken te bekijken.

De schilderijen van Koen Vermeule gaan over eenvoudige dingen die we elke dag zien. Zo is het dicht bij de Bank gelegen Amstelveld een plek waar hij beelden vindt die hem intrigeren en raken. Zijn atelier ligt tussen de Nederlandsche Bank en het Amstelveld in, zodat een ieder de kunstenaar zomaar tegen zou kunnen komen, kijkend naar spelende kinderen in een zandbak en volwassenen op bankjes daar omheen. Het leven van alle dag en het landschap zijn belangrijke onder-

werpen van deze figuratief werkende kunstenaar.

Het olieverfschilderij dat de Bank zes jaar geleden aankocht, toont een kind op groot en leeg plein. Tegen een overwegend witte achtergrond, gevormd door de geometrische bestrating, steekt het kind met zijn ijle schaduw onzeker af. Zoals in bijna alle werken van Vermeule spreekt er een grote verlatenheid uit het schilderij. Het oorspronkelijke decor van de drukke en rumoerige stad wordt door Vermeule getransformeerd tot een bevroren en verstild beeld.

Naast dit schilderij kocht de Bank enkele lithografieën (steendrukken) van Vermeule met 'het landschap' als onderwerp. In deze landschappen is de mens juist de grote afwezige en tref je in plaats van verstildheid eerder dramatiek aan. Bijzonder in deze litho's is het fascinerende kleur-

gebruik: donkerrood geploegde akkers tegenover diepbloauwe avondluchten.

Het enorme doek dat de kunstcommissie in het atelier heeft uitgekozen, toont ook zo'n weids landschap. Vermeule laat zich daarbij inspireren door de Zeeuwse kustlijn. In dit monumentale werk loopt strand over in donkere golfslag en golfslag in een eindeloze horizon met blauwe lucht. Opvallend is de duinpartij die pasteus in olieverf is aangebracht. Ook de golven in de zee krijgen volume door de dikke laag verf. Maar naarmate je verder de zee in kijkt, daar waar de horizon de scheidslijn naar de avondgloed aangeeft, is de verf glad en is de penseelsteek niet meer waarneembaar. Dit geeft het schilderij spanning en magie.

Alexander Strengers

Zonder titel, 2002, 150 x 270 cm

Prins Claus der Nederlanden 1926 - 2002

Op 6 oktober 2002 is ZKH prins Claus der Nederlanden overleden. De prins is veertien jaar lang commissaris van onze instelling geweest. Met zijn aantreden in 1984 werd de oude band tussen de Nederlandsche Bank, in 1814 opgericht door koning Willem I, en het Huis van Oranje, opnieuw aangehaald. Prins Claus is herdacht als een man met grote gaven van hoofd en hart. Zo hebben ook wij hem leren kennen. Een intelligente, serieuze gesprekspartner, altijd goed voorbereid en zorgvuldig zijn vragen of opmerkingen formulerend. Een commissaris met kennis van zaken en met opvattingen om rekening mee te houden. In de marge van de vergaderingen liet hij zich kennen van zijn lossere, humorvolle kant. Typerend was de passage die ik aantrof in zijn aanstellingsdossier. Vet gedrukt in het stuk dat het protocol

regelde, staat: 'te beschouwen als een gewoon commissaris'.

Prins Claus was een overtuigd Europeaan. Als commissaris van de Bank was hij intensief betrokken bij de aanloop naar de monetaire eenwording en de voorbereidingen voor de invoering van de euro. Hij zal instemmend geknikt hebben bij de woorden van zijn echtgenote, in Maastricht in 1991, dat zij ter wille van de Europese integratie en de eenheidsmunt graag bereid was haar beeldenaar op de gulden op te offeren.

Het Nederlandse volk en de Nederlandsche Bank zullen een innemende, veelzijdige prins en een bijzonder mens missen.

A.H.E.M. Wellink

Foto: ANP

DNB Research Seminars

Deze seminars zijn een platform voor economisch wetenschappelijk onderzoek. Binnen- en buitenlandse wetenschappers bespreken en bediscussiëren er hun onderzoeksresultaten.

Seminar van 2 juli.

Samenvatting essay:

'Interest rate stepping revisited:

Inflation Forecast Targeting in a discrete time menucost model with regime switching';

Eric Schaling (RAU).

Co-auteur: Raphael Nkomo (RAU).

Dit seminar behandelt de vraag waarom centrale banken de rente doorgaans stapsgewijs aanpassen en gedurende geruime tijd ongewijzigd laten. De auteurs suggereren dat menukosten (inflatoire effecten van het doorrekenen van de algemene prijsstijging in menu's/prijkaartjes) mogelijk een rol spelen en de centrale bank wacht tot de baten opwegen tegen de kosten van een rentewijziging. Het belang van menukosten kan ingegeven worden door het feit dat de centrale bank de kosten incorporeert die de private sector ondervindt van rentewijzigingen. Daarnaast kunnen ook psychologische motieven een rol spelen, met name indien de centrale bank vreest om van incompetentie te

worden beschuldigd indien zij te vaak de rente aanpast. De wiskundige uitwerking levert een formule op waarbij het optimaal is om de rente ongewijzigd te laten wanneer de verwachte inflatie zich binnen een bepaalde bandbreedte ten opzichte van de doelstelling situeert.

In de presentatie werd aangegeven dat deze bandbreedte wordt bepaald door een aantal factoren, waaronder de volatiliteit van vraag- en aanbodschokken en de effectiviteit van het monetaire beleid. Echter, ook de subjectieve inschatting van de menukost is een bepalende factor, en het verdient verder onderzoek om deze kost preciezer te bepalen.

(Nico Valckx)

Seminar van 17 september.

Samenvatting essay:

*'The Effect of Monetary Unification on Public Debt and its Real Return',
Roel Beetsma (Universiteit van Amsterdam).*

*Co-auteur: Koen Vermeylen
(Universiteit van Amsterdam).*

In dit artikel onderzoeken de auteurs het effect van toetreding tot een monetaire unie op de reële rente en op de relatieve staatsschuld van de deelnemende landen. In een speltheoretisch model, waarin de centrale bank naast inflatie ook het niveau van de staatsschuld in het oog houdt, blijkt een monetaire unie tot een hogere reële rente te leiden. Dit wordt veroorzaakt doordat (in het model) de inflatie in alle landen die tot de monetaire unie behoren gelijk is. Hierdoor is ook de reële rente in deze landen gelijk en nemen voor de kopers van staatsobligaties de mogelijkheden om het risico te spreiden af. Om het publiek toch voor staats-schuldtitels te interesseren, zal de staat een hogere reële rente moeten betalen.

Ook leidt een monetaire unie tot grotere verschillen in de relatieve

schuldniveaus. Voor toetreding tot de unie zal een land met een hoge schuld ook een hoge inflatie hebben. Dit gaat gepaard met grote schommelingen van inflatie en reële rente waarvoor beleggers gecompenseerd willen worden. Deze grote schommelingen van de reële rente zetten een rem op het aangaan van meer staats-schuld. In een monetaire unie zal de inflatie worden afgestemd op de unie als geheel. Voor landen met een hoge inflatie zal zowel het niveau als de variantie van de inflatie dalen en voor landen met een lage inflatie zullen deze stijgen. Hierdoor vermindert de remmende werking van de variantie op de staatsschuld voor landen met een hoge inflatie (en schuld), terwijl zij voor landen met een lage inflatie toeneemt. Tenslotte bespreken de auteurs een schema waarbij landen met een hoge schuld moeten betalen aan landen met een lage schuld. Dit reduceert de totale schuld en brengt de reële rente terug op pre-unie niveau. Nadeel is echter dat de verschillen in relatieve schuldniveaus nog verder toenemen.

(Marco Hoeberichts)

Op 1 oktober vond plaats het seminar 'Locational Competitional and Agglomeration: the Role of Government Spending', Steven Brakman (Universiteit van Groningen). Co-auteurs: Harry Garretsen (Universiteit van Nijmegen) en Charles van Marrewijk (Erasmus Universiteit Rotterdam).

Op 8 oktober vond plaats het seminar 'A Global Perspective on Extreme Currency Linkages', Casper de Vries (Erasmus Universiteit Rotterdam). Co-auteurs: Philipp Hartmann (ECB) en Stefan Straetmans (Universiteit van Maastricht).

Programma

26 november

Eric van Damme,
Universiteit van Tilburg
Titel seminar nog niet bekend

10 december

'Financial Structure and Monetary
Transmission in EU Accession
Countries',
Jakob de Haan
(Universiteit van Groningen).
Co-auteur: Bas Kiviet, DNB

*De seminars vinden plaats van
16.00 uur tot 17.30 uur.
Het aantal beschikbare plaatsen is
beperkt. Voor meer en actuele
informatie en het opvragen
van essays kunt u contact opnemen
met Jacqueline van Breugel,
tel. 020- 5243665, e-mail:
j.f.van.breugel@dnb.nl of de website
raadplegen: www.dnb.nl/research.*

Op 1 januari 1999 is de Economische en Monetaire Unie (EMU) met elf landen, waaronder Nederland, van start gegaan. De EMU is inmiddels uitgebreid met Griekenland. De euro is ingevoerd en de Nederlandsche Bank maakt deel uit van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB). Deze veranderingen zijn van grote invloed op de Nederlandse samenleving en het werkterrein van de Nederlandsche Bank. In het Voorlichtingscentrum van de Bank wordt ingespeeld op deze en tal van andere zaken.

Voorlichtingscentrum

Met behulp van een levendige multi-mediapresentatie maakt u allereerst kennis met de taken en werkwijze van de Nederlandsche Bank en de Europese Centrale Bank (ECB). In de expositieruimte worden deze onderwerpen uitgediept. Ook kunt u zelf participeren. Zo kunt u even plaatsnemen op de stoel van een bank-directeur en deelnemen aan de dagelijkse activiteiten van een particuliere bank. Via computer, telefoon en drie monitoren ontvangt de 'directeur' allerlei berichten, vragen en opdrachten, die hij zo goed mogelijk moet beantwoorden en oplossen. Na afloop van het spel wordt via de eindscore duidelijk hoe goed de 'directeur' heeft gehandeld.

In een ander deel van de expositie kunt u meer te weten komen over het betalingsverkeer. U kunt bijvoorbeeld een pinbetaling doen. Op een groot scherm wordt aan de hand van

kleurrijke beelden en animaties duidelijk welke, soms lange, weg de betaling aflegt voordat het bedrag uiteindelijk van een rekening wordt afgeschreven. In het monetaire beleidsspel ten slotte, wordt u door middel van simulaties en vragen actief betrokken bij de dagelijkse activiteiten op de geldmarkt.

Het Voorlichtingscentrum is te bezoeken in groepen van maximaal 40 personen. De presentatie is zeer geschikt voor leerlingen uit de hoogste klassen van HAVO, VWO en MEAO. Voor groepen met meer voorkennis, zoals studenten van hogere beroepsopleidingen en het universitair onderwijs, is een aangepast programma mogelijk. Uiteraard zijn ook andere groepen geïnteresseerden van harte welkom in het Voorlichtingscentrum.

Het Voorlichtingscentrum is gevestigd aan de Achtergracht nummer 4 tussen het Frederiksplein en de Amstel. Een rondleiding is mogelijk op maandag tot en met vrijdag om 9.30, 12.30 of 15.00 uur en duurt circa tweeënhalf uur. Een rondleiding bevat standaard de eerdergenoemde multimediashow en de presentatie van EMU en euro. Uit de overige onderdelen kan een keuze worden gemaakt.

Bent u geïnteresseerd in een rondleiding, maakt u dan ruim van tevoren een afspraak.

De Nederlandsche Bank
Afdeling Communicatie en informatie
Voorlichtingscentrum
Postbus 98
1000 AB Amsterdam
Telefoon 020 - 5243493 of 5243339
(uitsluitend voor rondleidingen)
E-mail: voorlichtingscentrum@dnb.nl

De volgende uitgaven van de Nederlandsche Bank zijn verkrijgbaar:

- Taken en werkwijze *
- *Van kauri tot euro, een korte geschiedenis van het geld, de gulden en de Nederlandsche Bank*

Periodiek verschijnen:

- Jaarverslag *
- Kwartaalbericht *
- Statistisch Bulletin *

DNB publiceert ook over haar wetenschappelijk onderzoek:

- MEB Series, Monetair en economisch beleid *
- Onderzoeksreeks Toezicht *
- Rapporten Wetenschappelijk onderzoek *
- Staff Reports *

De uitgaven die gemerkt zijn met een * zijn *online* beschikbaar. U vindt ze op www.dnb.nl.

De overige uitgaven kunt u bestellen via deze website, door middel van een mailbericht (info@dnb.nl) of via een brief, die u kunt richten aan: De Nederlandsche Bank, Afdeling C&i sectie Media, Postbus 98, 1000 AB Amsterdam

De Bank op het Internet: www.dnb.nl

Op onze website vindt u informatie over het werkterrein van de Nederlandsche Bank en over haar publicaties, zoals het DNB magazine. Ook kunt u vanaf deze site doorklikken naar verschillende andere financiële instellingen.

Publieksservice

Algemeen nummer DNB

020 – 524 91 11

Toezichtslijn

De Toezichtslijn is de helpdesk van financiële toezichthouders.

De helpdesk van de Nederlandsche Bank, de Autoriteit Financiële Markten en de Pensioen- & Verzekeringkamer werken samen.

Voor vragen over banken, wisselkantoren en beleggingsinstellingen belt u de Toezichtslijn van de Nederlandsche Bank.

0900 – 520 0520 (€ 0,35 p/gesprek)
Toezichtslijn@dnb.nl

Voor vragen over het effectenwezen kunt u de Autoriteit Financiële Markten benaderen.

0900 – 540 0540 (€ 0,35 p/gesprek)
Toezichtslijn@autoriteit-fm.nl

Voor vragen over verzekeraars en pensioenfondsen kunt u terecht bij de Pensioen & Verzekeringkamer.

0900 – 530 0530 (€ 0,35 p/gesprek)
Toezichtslijn@pvk.nl

Overige informatie DNB

Voor vragen op het terrein van de Nederlandsche Bank die niet over toezicht gaan, kunt u contact opnemen met de Afdeling Voorlichting. Ook voor voorlichtingsmateriaal kunt u dit nummer bellen.

020 – 524 3411 of 524 1999
Info@dnb.nl

Koninklijke Nederlandse Munt

Voor informatie over munten en het bestellen van setjes euromunten.

030 – 2910 410
info@coins.nl